

EPICKA EKSPANIZACJA POWIEŚCI BOLESŁAWA PRUSA

Lalka

SCENARIUSZ LEKCJI

**LALKA BOLESŁAWA PRUSA
JAKO OPOWIEŚĆ
O ROZPADZIE ŚWIATA**

KinoSzkola
FUNDACJA

TEMAT ZAJĘĆ

Lalka Bolesława Prusa

jako opowieść o rozpadzie świata

AUTORKA SCENARIUSZA

Aneta Korycińska (*Baba od polskiego*)

Drogie Nauczycielki, Drodzy Nauczyciele,

oddajemy w Wasze ręce scenariusz lekcji języka polskiego przygotowany z myślą o pracy z „Lalką” Bolesława Prusa oraz jej najnowszą ekranizacją w reżyserii Macieja Kawalskiego. Wiemy, że spotkanie uczennic i uczniów z klasyką literatury nie zawsze jest łatwe. Od świata Prusa dzieli ich niemal półtora wieku: inny język, realia społeczne, kody kulturowe. Jednocześnie wiele spraw, o których pisał Prus, pozostaje zaskakująco aktualnych. Ambicja i potrzeba przynależności, miłość i rozczarowanie, nierówności społeczne, pieniądze, praca, samotność czy marzenia o lepszym życiu to doświadczenia, które dobrze znają także młodzi ludzie.

Najnowsza epicka ekranizacja „Lalki” może ułatwić wejście w ten świat. Film został stworzony z myślą o młodym widzu – tak, aby bohaterowie, motywy i najważniejsze konteksty powieści stały się dla niego czytelne. Obecność na ekranie aktorek i aktorów różnych pokoleń, także tych dobrze znanych młodszej publiczności, może dodatkowo skrócić dystans między dziewiętnastowiecznym tekstem a współczesnym odbiorcą. Dzięki temu historia sprzed ponad stu lat nadal jest aktualna. Dlatego zachęcamy, by wyjście do kina potraktować nie jako dodatek do omawiania lektury, ale jako część procesu edukacyjnego – punkt wyjścia do rozmowy, porównywania dwóch tekstów kultury, ponownego przyjrzenia się bohaterom i motywom oraz zadawania pytań, na które nie zawsze istnieje jedna właściwa odpowiedź.

Temu właśnie służy przygotowany przez Anetę Korycińską (Babę od polskiego) scenariusz „Lalka” Bolesława Prusa jako opowieść o rozpadzie świata”. To propozycja dwóch lekcji języka polskiego dla szkół ponadpodstawowych, która pozwala spojrzeć na powieść szerzej niż wyłącznie przez historię nieszczęśliwej miłości Wokulskiego. Uczennice i uczniowie przyglądają się „Lalce” jako opowieści o kryzysie społeczeństwa, wartości, pracy, nauki i wspólnoty, zestawiają hasła pozytywizmu z rzeczywistością przedstawioną w utworze i samodzielnie formułują własne interpretacje. Scenariusz odwołuje się do wymagań podstawy programowej języka polskiego i został przygotowany z uwzględnieniem kierunków polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2026/2027. W czasie zajęć uczennice i uczniowie pracują z tekstem, dyskutują, tworzą mapę myśli, wykonują zadania w grupach i ćwiczą argumentowanie własnego stanowiska.

Mamy nadzieję, że film i przygotowane materiały staną się dla Was okazją do ponownego otwarcia „Lalki” – nie tylko jako jednej z najważniejszych polskich lektur, ale też jako opowieści, która może zaskakująco dużo powiedzieć młodym ludziom o świecie, w którym żyją także dzisiaj.

Minister Edukacji oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego objęły film Honorowym Patronatem. Materiały edukacyjne zostały objęte Honorowym Patronatem Ośrodka Rozwoju Edukacji.

Joanna Zabłocka-Skorek | Prezeska Fundacji „KinoSzkola”

ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE

RODZAJ ZAJĘĆ:

lekcja warsztatowa z elementami pracy z tekstem, mapy myśli, dyskusji interpretacyjnej i pracy w grupach.

LICZBA ZAJĘĆ:

dwie jednostki lekcyjne.

CZAS TRWANIA ZAJĘĆ:

dziewięćdziesiąt minut.

LICZEBNOŚĆ GRUPY:

klasa szkolna, najlepiej dwadzieścia–trzydzieści osób.

ETAP KSZTAŁCENIA:

szkoła ponadpodstawowa, klasa trzecia albo czwarta liceum.

WARUNEK WSTĘPNY:

uczniowie/uczennice znają treść „Lalki” Bolesława Prusa oraz obejrzeni film „Lalka” w reżyserii Macieja Kawalskiego.

**Realizowane treści
nauczania z podstawy
programowej**

„Lalka” Bolesława Prusa należy do lektur obowiązkowych w szkole ponadpodstawowej. Wymagania podstawy obejmują między innymi znajomość lektur, rozpoznawanie problematyki tekstu, interpretowanie sposobów kreowania świata przedstawionego, bohaterów i narracji, wykorzystywanie kontekstów oraz porządkowanie wiedzy wokół problemu.

W CZASIE LEKCJI REALIZOWANE SĄ PRZED E WSZYSTKIM WYMAGANIA ZWIĄZANE Z TYM, ŻE UCZEŃ/UCZENNICA:

- rozpoznaje problematykę utworu i jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi i egzystencjalnymi;
- rozpoznaje sposoby kreowania świata przedstawionego, bohaterów, wątków, motywów i narracji;
- wykorzystuje w interpretacji konteksty historyczne, społeczne, filozoficzne i kulturowe;
- formułuje tezę interpretacyjną i dobiera argumenty z tekstu;
- porządkuje informacje w problemowe całości i wykorzystuje je w wypowiedzi ustnej lub pisemnej.

CELE DŁUGOTERMINOWE

- Uczeń/uczennica analizuje „Lalkę” jako powieść realistyczną, psychologiczną, społeczną i rozrachunkową.
- Uczeń/uczennica wyjaśnia, dlaczego „Lalka” nie jest tylko powieścią o nieszczęśliwej miłości, lecz także opowieścią o kryzysie społeczeństwa, wartości, języka, pracy, nauki i wspólnoty.
- Uczeń/uczennica rozpoznaje w powieści rozpad haseł pozytywistycznych po ich zderzeniu z rzeczywistością.
- Uczeń/uczennica porównuje trzy typy idealizmu: polityczny idealizm Rzeckiego, miłosny idealizm Wokulskiego i naukowy idealizm Ochockiego.
- Uczeń/uczennica formułuje samodzielną interpretację „Lalki” i uzasadnia ją przykładami z utworu.

CEL KRÓTKOTERMINOWY

W czasie dziewięćdziesięciu minut uczeń/uczennica wskazuje co najmniej sześć obszarów rozpadu świata w „Lalce”, zestawia je z hasłami pozytywizmu warszawskiego oraz formułuje tezę interpretacyjną odpowiadającą na pytanie:

„Dlaczego »Lalkę« można czytać jako powieść o społecznym rozkładzie?”

EFEKTY NAUCZANIA

- wyjaśnia znaczenie formuły „*polscy idealisci na tle społecznego rozkładu*”;
- wskazuje, które hasła pozytywistyczne zostają w powieści sprawdzone, skompromitowane albo pokazane jako niewystarczające;
- objaśnia, dlaczego asymilacja Żydów w świecie „Lalki” okazuje się mrzonką;
- wyjaśnia, dlaczego praca u podstaw i praca organiczna są moralnie ważne, lecz społecznie nieskuteczne, jeśli zostają działaniami pojedynczych osób;
- charakteryzuje arystokrację jako klasę tracącą pieniądze, etos i moralne prawo do przewodzenia społeczeństwu;
- interpretuje Powiśle jako przestrzeń społecznego rozkładu;
- interpretuje sklep, kamienicę, salon i miasto jako przestrzenie pękniętej wspólnoty;
- wyjaśnia, dlaczego wielogłosowa narracja wzmacnia obraz świata pozbawionego jednej pewnej prawdy;
- tworzy krótką wypowiedź argumentacyjną na temat „Lalki” jako powieści o rozpadzie świata.

METODY NAUCZANIA	FORMY PRACY	ŚRODKI DYDAKTYCZNE
• <i>pogadanka problemowa;</i> • <i>burza mózgów;</i> • <i>praca z tekstem;</i> • <i>praca w grupach eksperckich;</i> • <i>mapa myśli;</i> • <i>debata interpretacyjna;</i> • <i>metoda stacji zadaniowych;</i> • <i>miniwykład nauczyciela;</i> • <i>notatka syntetyzująca;</i> • <i>checklista sukcesu.</i>	• <i>praca indywidualna;</i> • <i>praca w parach;</i> • <i>praca w grupach;</i> • <i>praca zbiorowa.</i>	• <i>egzemplarze „Lalki”;</i> • <i>wydrukowane karty pracy;</i> • <i>tablica albo ekran;</i> • <i>karteczki samoprzylepne;</i> • <i>arkusze A3;</i> • <i>markery;</i> • <i>chmura skojarzeń na tablicy.</i>

WIEDZA, DO KTÓREJ NAUCZYCIEL/KA NAWIĄZUJE

Uczniowie/uczenice powinni pamiętać, że „Lalka” jest powieścią realistyczną: ma konkretny czas i miejsce akcji, odtwarza mechanizmy funkcjonowania różnych grup społecznych, pokazuje przynależność klasową bohaterów, indywidualizuje język postaci i ma wielowątkową fabułę.

Ponadto miasto jest jednym z bohaterów powieści, a narracja ma charakter wielogłosowy.

PRZEBIEG ZAJĘĆ: WSTĘP

„Co tu się właściwie rozpada?”

CZAS: 10 MINUT

Nauczyciel/ka zapisuje na tablicy pytanie:

„Lalka” jako opowieść o świecie, który jeszcze funkcjonuje, lecz już się rozpada.

Uczniowie/uczenice przez dwie minuty zapisują indywidualnie po trzy skojarzenia. Następnie łączą się w pary i wybierają dwa najważniejsze przykłady.

Nauczyciel/ka tworzy na tablicy dwie kolumny.

JESZCZE FUNKCJONUJE:

- sklep;
- handel;
- ambicja Wokulskiego;
- pamięć Rzeckiego;
- praca niektórych bohaterów;
- opieka prezesowej Zasławskiej nad majątkiem;
- pomoc udzielana uboższym.

JUŻ SIĘ ROZPADA:

- arystokracja;
- miłosny ideał Wokulskiego;
- pozytywistyczny program naprawy społeczeństwa;
- zaufanie między grupami społecznymi;
- wspólnota narodowa;
- życie Wokulskiego;
- wiara w asymilację Żydów;
- wiara w sens emancypacji kobiet;
- spójna opowieść o świecie.

NAUCZYCIEL/KA MÓWI:

„Na tej lekcji nie będziemy pytać tylko o to, czy Wokulski kochał Izabelę, ani o to, czy był romantykiem, czy pozytywistą. Zapytamy inaczej: w jakim świecie próbował żyć? I czy ten świat w ogóle nadawał się jeszcze do życia?”

PYTANIA POGŁĘBIAJĄCE

- ◆ Czy „Lalka” pokazuje klęskę jednego człowieka, czy klęskę całego społeczeństwa?
- ◆ Czy Wokulski przegrywa dlatego, że kocha Izabelę, czy dlatego, że świat, w którym żyje, jest niespójny?
- ◆ Czy Rzecki umiera tylko ze starości, czy dlatego, że kończy się świat nadający sens jego życiu?

CZAS: 10 MINUT

Wprowadzenie do problemu Słowa Bolesława Prusa

Nauczyciel/ka zapisuje na tablicy zdanie:

Prus chciał „przedstawić polskich idealistów na tle społecznego rozkładu”.

Uczniowie/uczennice rozkładają to zdanie na części.

- polscy idealisci – Rzecki, Wokulski, Ochocki;
- tło – społeczeństwo końca XIX wieku;
- społeczny rozkład – kryzys więzi, klas, wartości, pracy, nauki, miłości, wiary w przyszłość.

Nauczyciel/ka dopowiada:

Pierwotny tytuł „Trzy pokolenia” miał odsyłać do trzech pokoleń idealistów: Rzeckiego jako romantyka, Wokulskiego jako człowieka dwóch epok oraz Ochockiego jako pozytywisty. Ostateczny tytuł „Lalka” otwiera jeszcze inny trop: świat jako teatr marionetek, w którym ludzie grają role narzucone przez klasę, pieniądze, wychowanie, miłość i społeczne oczekiwania.

NOTATKA DLA UCZNIÓW/UCZENNIC:

„Lalka” jest powieścią o rozpadzie świata, ponieważ pokazuje ludzi, którzy mają ideały, energię i pragnienia, lecz trafiają na społeczeństwo chore, rozbite klasowo, pełne uprzedzeń i pozorów. Prus sprawdza, co zostaje z romantycznych marzeń i pozytywistycznych haseł, gdy zostają one skonfrontowane z realiami Warszawy: biedą Powiśla, salonami arystokracji, logiką pieniądza i samotnością jednostki.

CZĘŚĆ I

CZAS: 25 MINUT

Hasła pozytywizmu warszawskiego w zderzeniu z powieścią

Nauczyciel/ka mówi:

Pozytywizm warszawski powstał po klęsce powstania styczniowego. Zamiast kolejnej walki zbrojnej proponował pracę, edukację, naukę, rozwój gospodarczy, asymilację wykluczonych grup i stopniową przebudowę społeczeństwa. „Lalka” nie jest prostą pochwałą tego programu. To powieść, która sprawdza te hasła w praktyce.

Uczniowie/uczennice pracują w grupach.
Każda grupa otrzymuje jedno hasło i ma uzupełnić schemat:

- hasło pozytywistyczne;
- na czym polegało;
- kto albo co reprezentuje je w „Lalce”;
- co powieść pokazuje;
- **wniosek:** jak to potwierdza tezę o rozpadzie świata.

Materiał dla nauczycieli/ek i uczniów/uczennic

◆ PRACA ORGANICZNA

- ◆ społeczeństwo miało funkcjonować jak organizm, w którym każda grupa wykonuje potrzebną funkcję; zamiast zrywów miały liczyć się gospodarka, handel, praca, instytucje i odpowiedzialność elit.

W „Lalce” — organizm społeczny jest chory. Arystokracja nie przewodzi narodowi, lecz żyje pozorem, długami i kalkulacjami matrymonialnymi. Mieszczaństwo jest nieufne i skłócone. Biedota żyje w warunkach upokarzających. Wokulski tworzy sklep, spółkę, miejsca pracy i kapitał, ale nie scala społeczeństwa.

Wniosek — praca organiczna nie staje się programem wspólnoty. Działa punktowo, dzięki energii jednostki, ale organizm społeczny nadal się rozpada.

◆ ASYMILACJA ŻYDÓW

- ◆ pozytywiści wierzyli, że Żydzi powinni zostać włączeni do wspólnoty społecznej i obywatelskiej, a uprzedzenia powinny ustąpić miejsca współpracy.

W „Lalce” — to hasło okazuje się mrzonką. Henryk Szlangbaum próbuje żyć jak chrześcijanin, ale nadal spotyka się z antysemityzmem. Gdy Żydzi zachowują odrębność, są traktowani jako obcy. Gdy próbują się asymilować, budzą podejrzenia. Wokulski może współpracować ze Szlangbaumami i przyjaźnić się z Szumanem, ale jego postawa nie zmienia społecznej niechęci.

Wniosek — asymilacja zostaje zablokowana przez uprzedzenia. Wspólnota nie chce być wspólnotą.

◆ SCJENTYZM

- ◆ nauka miała być narzędziem poznania świata i jego naprawy.

W „Lalce” — nauka jest wielką nadzieją, ale nie ma dla niej miejsca w Warszawie. Ochocki marzy o wynalazkach, lecz jest traktowany jak dziwak. Geist żyje na marginesie naukowego świata. Wokulski ma potencjał naukowy, ale trwoni energię na wejście do arystokracji i zdobycie Izabeli.

Wniosek — przyszłość musi wyjechać. Społeczeństwo nie umie wykorzystać ludzi zdolnych.

◆ PRACA U PODSTAW

- ◆ najubożsi mieli otrzymać edukację, pracę, narzędzia i warunki do godnego życia.

W „Lalce” — Wokulski pomaga Wysockiemu, jego bratu, Węgiełkowi, Mariannie Stawskiej. Daje pieniądze, organizuje pracę, wspiera awans jednostek. Jednak Powiśle nadal jest przestrzenią głodu, brudu, choroby i społecznego porzucenia. Jeden człowiek może uratować kilka osób, ale nie może sam naprawić świata. Wokulski pomaga wielu osobom z niższych klas, lecz bez działań systemowych wysiłek jednostki nie zmienia sytuacji kraju.

Wniosek — praca u podstaw jest moralnie konieczna, ale niewystarczająca. Powieść pokazuje rozpad społeczeństwa, w którym dobroczynność zastępuje systemową odpowiedzialność.

◆ EMANCYPACJA KOBIEĆ

- ◆ kobiety miały zdobywać wykształcenie, możliwość pracy i niezależność finansową.

W „Lalce” — kobiety są uwięzione w rolach klasowych i obyczajowych. Helena Stawska pracuje, utrzymuje matkę i córkę, ale staje się obiektem plotek i oskarżeń. Pani Meliton była nauczycielką, lecz jej los pokazuje, jak łatwo kobieta traci szacunek i ekonomiczne bezpieczeństwo. Marianna próbuje rozpocząć nowe życie, jednak przeszłość do niej wraca. Izabela nie umie samodzielnie żyć, bo wychowano ją do salonu, nie do odpowiedzialności.

Wniosek — emancypacja jest potrzebna, ale świat „Lalki” nie daje kobietom realnej wolności. Kobiety zależą od pieniędzy, opinii, małżeństwa albo łaski innych.

◆ RACJONALIZM

- ◆ człowiek powinien kierować się rozumem, obserwacją i trzeźwą oceną faktów.

W „Lalce” — Wokulski jest racjonalny w handlu i organizacji pracy, ale w miłości rezygnuje z rozumu. Izabelę widzi przez romantyczny mit. Arystokracja kieruje się prestiżem. Mieszczaństwo żyje plotką. Zamiast rozumu rządzą fantazmaty, pieniądze, klasowa pycha i lęk przed opinią.

Wniosek — racjonalizm przegrywa z emocjami, złudzeniami i społecznym teatrem.

Materiał dla nauczycieli/ek i uczniów/uczennic

♦ UTYLITARYZM

♦ dobre jest to, co przynosi pożytek jednostce i społeczeństwu.

W „Lalce” — wiele działań Wokulskiego jest pożytecznych: sklep daje pracę, spółka może wzmacniać gospodarkę, pomoc ubogim zmienia konkretne biografie. Problem polega na tym, że dobro społeczne zostaje pomieszane z prywatną obsesją. Wokulski często robi rzeczy dobre, ale robi je także po to, by zbliżyć się do Izabeli albo zyskać salonowe uznanie.

Wniosek — pożytek społeczny zostaje skażony prywatnym pragnieniem i klasową grą.

♦ EWOLUCJONIZM

♦ społeczeństwo miało rozwijać się stopniowo dzięki pracy, edukacji i nauce.

W „Lalce” — rozwój nie obejmuje wszystkich. Paryż fascynuje Wokulskiego jako przestrzeń nowoczesności, pracy i organizacji, ale Warszawa tkwi w hierarchiach, biedzie, salonowości i uprzedzeniach. Ochocki myśli o przyszłości, lecz jego otoczenie myśli o posagu, flirtach, plotce i pozycji.

Wniosek — postęp techniczny nie wystarczy, jeśli społeczeństwo moralnie stoi w miejscu.

♦ KULT PRACY

♦ praca miała zastąpić romantyczną walkę i stać się źródłem godności, awansu oraz odbudowy wspólnoty.

W „Lalce” — praca daje Wokulskiemu majątek, ale nie daje mu uznania. Arystokracja nadal gardzi handlem. Rzecki całe życie podporządkowuje sklepowi, ale gdy sklep zmienia właściciela i logikę działania, traci sens istnienia. Praca ratuje materialnie, lecz nie zawsze ratuje egzystencjalnie.

Wniosek — praca jest wartością, ale nie wystarczy, by scalać rozbity świat.

♦ ORGANICYZM

♦ społeczeństwo miało być spójnym organizmem, w którym wszystkie warstwy współpracują.

W „Lalce” — zamiast organizmu widzimy ciało społeczne w stanie rozkładu. Elity nie myślą o całości. Ludzie pracy są lekceważeni. Biedota zostaje porzucona. Mniejszości są odrzucane. Wokulski próbuje łączyć światy, ale ostatecznie nie należy do żadnego.

Wniosek — organicyzm zostaje odwrócony. Powieść pokazuje nie zdrowy organizm, lecz społeczeństwo chore.

♦ DETERMINIZM

♦ los człowieka zależy od warunków, na które jednostka ma ograniczony wpływ: pochodzenia, wychowania, klasy, płci, majątku i środowiska.

W „Lalce” — Wokulski zdobywa majątek, ale nie zdobywa pełnej akceptacji arystokracji. Izabela jest produktem klasowego wychowania. Stawska, mimo uczciwości, zostaje osaczona przez plotkę. Marianna nie może łatwo uciec od przeszłości. Biedota na Powiślu nie przegrywa dlatego, że jest „gorsza”, tylko dlatego, że żyje w warunkach odbierających sprawczość.

Wniosek — powieść pokazuje, że wysiłek jednostki nie wystarczy, jeśli świat jest zbudowany na nierówności.

♦ LITERATURA UŻYTECZNA SPOŁECZNIE

♦ literatura miała rozpoznawać problemy społeczne, kształtować świadomość i pomagać w naprawie społeczeństwa.

W „Lalce” — Prus nie daje prostej recepty. Nie pisze powieści tendencyjnej, w której właściwy program zwycięża. Pokazuje skomplikowany świat i zostawia czytelnika z pytaniami. Prus pytał jako badacz rzeczywistości, a nie jako ktoś, kto dostarcza łatwych odpowiedzi.

Wniosek — „Lalka” jest powieścią rozrachunkową. Nie odrzuca pozytywizmu, lecz sprawdza, co zostaje z jego hasła po zderzeniu z realnym społeczeństwem.

część II

CZAS: 15 MINUT

Trzy pokolenia idealistów

NAUCZYCIEL/KA DZIELI KLASĘ NA TRZY GRUPY.

- hasło pozytywistyczne;
- na czym polegało;
- kto albo co reprezentuje je w „Lalce”;
- co powieść pokazuje;
- **wniosek**: jak to potwierdza tezę o rozpadzie świata.

POLECENIE: UZUPEŁNIJCIE SCHEMAT

- hasło pozytywistyczne;
- na czym polegało;
- kto albo co reprezentuje je w „Lalce”;
- co powieść pokazuje;
- **wniosek**: jak to potwierdza tezę o rozpadzie świata.

Materiał dla nauczyciela/ki

Ignacy Rzecki

Reprezentuje idealizm polityczny i romantyczną wiarę w historię. Wierzy w Napoleona, w porządek, w sklep, w przyjaźń i w sens pracy. Jego świat rozpada się, gdy umiera polityczny mit, Wokulski znika, sklep przechodzi w inne ręce, a nowy właściciel nie ufa staremu subiektowi. Rzecki umiera, kiedy rozumie, że nie jest już potrzebny.

Stanisław Wokulski

Reprezentuje pęknięcie między romantyzmem i pozytywizmem. Jest człowiekiem czynu, zarabia, organizuje, pomaga, inwestuje, wspiera naukę, ale jednocześnie podporządkowuje życie idealizowanej miłości. Jego dramat polega na tym, że ma energię zdolną poruszyć świat, lecz zużywa ją na świat, który nim gardzi.

Julian Ochocki

Reprezentuje idealizm nauki i przyszłości. Chce wynalazków, lotu, przekroczenia ograniczeń. W Polsce uchodzi za dziwaka. Wyjazd Ochockiego pokazuje, że przyszłość nie znajduje miejsca w społeczeństwie, które woli salon, majątek i grę pozorów.

PYTANIA POGŁĘBIAJĄCE:

- Dlaczego żaden z idealistów nie może w pełni zrealizować swojego marzenia?
- Czy Prus ośmiesza idealistów, czy raczej pokazuje, że świat bez nich staje się pusty?
- Który idealizm przegrywa najsilniej: polityczny, miłosny czy naukowy?
- Czy Wokulski jest winny własnej klęski, czy jest uosobieniem choroby świata?

część III

CZAS: 15 MINUT

Przestrzenie rozpadu

**NAUCZYCIEL/KA ZAPISUJE
NA TABLICY
CZTERY MIEJSCA:**

- Powiśle;
- salon arystokratyczny;
- sklep;
- kamienica.

**UCZNIOWIE/UCZENNICE PRACUJĄ
W PARACH.
KAŻDA PARA WYBIERA JEDNO
MIEJSCE I ODPOWIADA NA PYTANIA:**

- kto tam przebywa;
- jakie wartości rządzą tym miejscem;
- co w tym miejscu ujawnia rozpad świata;
- jaka scena najlepiej to pokazuje.

MATERIAŁ DLA NAUCZYCIELA/KI

Powisłe pokazuje społeczeństwo od spodu: głód, brud, chorobę, pracę bez narzędzi i ludzi bez realnej szansy awansu. Wokulski widzi w Powislu miniaturę Polski: jedni pławią się w luksusach, a drudzy umierają z biedy; ludzie pracy nie mają narzędzi, a jedyną nadzieją w złych warunkach bywa szybka śmierć.

Salon arystokratyczny pokazuje teatr pozoru. Rozmawia się tam o kraju, sztuce, filantropii i moralności, ale naprawdę liczą się nazwisko, majątek, małżeństwo, prestiż i gra towarzyska.

Sklep jest dla Rzeckiego miejscem porządku, pracy i sensu. Gdy przechodzi w inne ręce, zmienia się nie tylko właściciel. Rozpada się cały mikrokosmos starego subiekta.

Kamienica jest społeczeństwem w miniaturze. Stawska, Krzeszowska, studenci, Maruszewicz i inni lokatorzy nie tworzą wspólnoty. Żyją obok siebie, plotkują, oskarżają się i walczą o przestrzeń, pieniądze oraz reputację.

PYTANIA POGŁĘBIAJĄCE:

- Dlaczego miasto można uznać za jednego z bohaterów „Lalki”?
- Czy Warszawa Prusa jest organizmem, labiryntem, sceną czy ruiną?
- Co mówi o społeczeństwie zestawienie Powisła i salonu?
- Dlaczego sklep może być miejscem pracy, ale też miejscem przemijania?

część IV

CZAS: 10 MINUT

Narracja jako rozpad jednej prawdy

NAUCZYCIEL/KA PRZYPOMINA:

W „Lalce” nie mamy jednego prostego głosu, który objaśnia wszystko. Jest narrator trzecioosobowy, pamiętnik Rzeckiego, monologi wewnętrzne, mowa pozornie zależna, plotki i sprzeczne opinie bohaterów. Występuje tu narracja wielogłosowa, a wydarzenia są filtrowane przez różne postaci.

UCZNIOWIE/UCZENNICE ODPOWIADAJĄ:

Dlaczego wielogłosowość pasuje do powieści o rozpadzie świata?

PRZYKŁADOWY WNIOSEK:

Świat „Lalki” rozpada się także na poziome opowiadania. Nie ma jednej pewnej prawdy o Wokulskim, Izabeli, Rzeckim, Szlangbaumie czy społeczeństwie. Są opinie, plotki, pamiętnik, obserwacje i domysły. Czytelnik musi sam złożyć obraz rzeczywistości z rozproszonych fragmentów.

CZĘŚĆ V

CZAS: 10 MINUT

Miniwykład nauczyciela/ka

NAUCZYCIEL/KA MÓWI:

„Lalka” pokazuje koniec złudzeń. **Rozpada się romantyczna wiara Rzeckiego**, bo historia nie prowadzi do wymarzonego wyzwolenia, a bonapartyzm staje się pięknym, lecz anachronicznym snem. Rozpada się miłosny mit Wokulskiego, bo Izabela nie jest aniołem, tylko osobą wychowaną przez klasowy egoizm, salon i ekonomię małżeństwa. Rozpada się pozytywistyczna wiara w prostą naprawę świata, bo praca, nauka, edukacja i handel nie działają automatycznie. **Potrzebują wspólnoty, a tej w powieści brakuje.**

Rozpada się także arystokracja. Traci majątek, ale jeszcze bardziej traci moralne prawo do przewodzenia społeczeństwu. Łęccy bankrutują, Starski demoralizuje otoczenie, książę mówi o kraju, ale niewiele robi. Wyjątkiem jest prezesowa Zasławska, dlatego jej śmierć ma znaczenie symboliczne: odchodzi jedna z ostatnich osób, które łączą wysoki status z odpowiedzialnością.

Rozpada się mieszczański porządek. Dla Rzeckiego sklep był światem pracy, rytmu, przyjaźni i lojalności. Po zmianie właściciela staje się miejscem podejrzeń i obcości. Rozpada się też wiara w asymilację, bo Szlangbaum może pracować, przejmować interesy i próbować się dopasować, a mimo to pozostaje dla wielu obcy.

Rozpada się wreszcie sama jednostka. Wokulski nie jest tylko zakochanym kupcem. To człowiek, w którym spotykają się różne epoki, różne języki i różne pragnienia. Ma energię pozytywisty, wyobraźnię romantyka, doświadczenie powstańca, ambicję kapitalisty, wrażliwość społecznika i samotność człowieka, który nigdzie nie pasuje.

Dlatego „Lalka” jest powieścią o rozpadzie świata: nie ma już dawnego romantycznego sensu, nie działa jeszcze nowoczesny pozytywistyczny porządek, a społeczeństwo nie umie stworzyć wspólnoty.

CZAS: 10 MINUT

Zakończenie lekcji

Zadanie sprawdzające wiedzę

UCZNIOWIE/UCZENNICE
INDYWIDUALNIE
KOŃCZĄ ZDANIE:

„Lalka” jest powieścią o rozpadzie świata,
ponieważ...

Warunek: odpowiedź musi zawierać trzy
argumenty, w tym jeden dotyczący haseł
pozytywizmu warszawskiego.

PRZYKŁADOWA
ODPOWIEDŹ
UCZNIA/UCZENNICY:

„Lalka” jest powieścią o rozpadzie świata,
ponieważ pokazuje społeczeństwo, w którym
hasła pozytywizmu nie mogą się spełnić. Praca
u podstaw pomaga pojedynczym osobom, ale nie
likwiduje nędzy Powiśla. Asymilacja Żydów okazuje
się mrzonką, bo Szlangbaum nadal doświadcza
nieufności i antysemityzmu. Rozpada się także
świat romantycznych ideałów: Rzecki traci wiarę
w polityczny mit, a Wokulski przegrywa, bo
idealizuje Izabelę i chce wejść do klasy, która
nim gardzi.

PODSUMOWANIE DO ZESZYTU

„Lalka” jest powieścią o społecznym rozkładzie. Prus pokazuje świat, w którym dawne romantyczne mity tracą moc, a pozytywistyczne hasła okazują się zbyt słabe wobec realnych podziałów społecznych. Praca organiczna nie scala społeczeństwa, praca u podstaw pomaga tylko jednostkom, asymilacja Żydów zostaje zablokowana przez uprzedzenia, emancypacja kobiet napotyka przemoc obyczajową i ekonomiczną, a scjentyzm nie znajduje w Polsce odpowiedniego miejsca. Dlatego losy Rzeckiego, Wokulskiego i Ochockiego nie są tylko historiami jednostek. Są dowodem na kryzys całego świata przedstawionego.

Checklista sukcesu

PO LEKCJI POTRAFIĘ:

- ☐ wyjaśnić, co oznacza formuła „polscy idealisci na tle społecznego rozkładu”;
- ☐ wskazać trzy pokolenia idealistów w „Lalce”;
- ☐ zestawień hasła pozytywizmu warszawskiego z obrazem świata w powieści;
- ☐ wyjaśnić, dlaczego asymilacja Żydów w „Lalce” okazuje się mrzonką;
- ☐ pokazać ograniczenia pracy u podstaw i pracy organicznej;
- ☐ wyjaśnić, dlaczego Powiśle, salon, sklep i kamienica są przestrzeniami rozpadu;
- ☐ powiązać wielogłosową narrację z obrazem świata pozbawionego jednej prawdy;
- ☐ sformułować tezę do wypowiedzi argumentacyjnej o „Lalce” jako powieści o rozpadzie świata.

KARTA PRACY 1: HASŁA POZYTYWIZMU A RZECZYWISTOŚĆ

HASŁO POZYTYWIZMU	NA CZYM POLEGAŁO?	PRZYKŁAD Z „LALKI”	CO POKAZUJE POWIEŚĆ:	WNIOSEK O ROZPADZIE ŚWIATA
Praca organiczna				
Praca u podstaw				
Asymilacja Żydów				
Emancypacja kobiet				
Scjentyzm / Kult pracy				

KARTA PRACY 2: TRZY POKOLENIA IDEALISTÓW

	IGANCY RZECKI	STANISŁAW WOKULSKI	JULIAN OCHOCKI
jaki ideał reprezentuje:			
w co wierzy:			
co niszczy jego wiarę:			
jak kończy się jego historia:			
co jego los mówi o świecie „Lalki”:			

KARTA PRACY 3: MAPA ROZPADU ŚWIATA

OBSZAR ROZPADU	SCENA ALBO POSTAĆ	WYJAŚNIENIE
społeczeństwo		
arystokracja		
miłość		
praca		
narracja		

WNIOSEK KOŃCOWY:

„Lalka” jest powieścią o rozpadzie świata,
ponieważ...

Propozycje pracy domowej

◆ TEMAT ◆ PIERWSZY:

Napisz wypowiedź argumentacyjną na temat:
„Czy „Lalka” Bolesława Prusa jest powieścią o rozpadzie świata?”. Odwołaj się do dwóch bohaterów, jednego hasła pozytywizmu warszawskiego i jednego miejsca przedstawionego w powieści.

◆ TEMAT ◆ DRUGI:

Stwórz mapę myśli:
„Co rozpada się w „Lalce”?”. Uwzględnij romantyzm, pozytywizm, społeczeństwo, arystokrację, pracę, naukę, miłość, narrację i przestrzeń miasta.

◆ TEMAT ◆ TRZECI:

Napisz kartkę z pamiętnika Ignacego Rzeckiego po sprzedaży sklepu Szlangbaumowi. Pokaż w niej poczucie końca dawnego świata, ale nie streszczaj wydarzeń. Skup się na emocjach i utracie sensu.

Lalka

PATRONAT
HONOROWY

PARTNER
EDUKACYJNY

PATRONAT
EDUKACYJNY

DYSTRYBUTOR

PRODUCENT

GIGANT FILMS

WIĘCEJ INFORMACJI:

www.kinoswiat.pl

www.kinoswiatedukacji.pl

Wszystkie materiały edukacyjne przygotowane do filmu „Lalka” znajdą Państwo na stronie www.lalka.edu.pl

Informacje o pokazach dla szkół: Dział dystrybucji | dystrybucja@kinoswiat.pl

Dział prasowy KINO ŚWIAT | pr@kinoswiat.pl

KINOŚWIAT Sp. z o.o. Al. Gen. Sikorskiego 9, 07-758 Warszawa

Opracowanie merytoryczne: „KinoSzkoła”

Fundacja Kompetencji Medialnych i Społecznych | ul. Batorego 1/6, 43-100 Tychy

www.kinoszkoła.org.pl

W SCENARIUSZY WYKORZYSTANO MATERIAŁY ARCHIWALNE GIGANT FILMS

OPRACOWANIE GRAFICZNE:

WHIS™ IS BASED IN WARSAW
DESIGN-DRIVEN BRANDING STUDIO
WWW.WHIS.DESIGN